

Programma van maatregelen: Hombeek (Mechelen) - Bankstraat

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Gemotiveerd advies

Het was tot op heden enkel mogelijk een bureauonderzoek (projectcode 2016L184) uit te voeren, omdat het onderzoeksgebied momenteel nog grotendeels bebouwd is en begroeid met bomen. Het slopen van de bebouwing en het rooien van de bomen maakt deel uit van de vergunningsaanvraag waarvoor de archeologienota opgesteld werd. Het reeds uitgevoerde vooronderzoek laat echter nog vragen open, waardoor bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is (zie verslag van resultaten). Voor een afweging van de verschillende onderzoeksmethoden die nog in aanmerking komen, verwijzen we naar het puntje Onderzoeksmethode in het Programma van maatregelen (zie verder).

Het onderzoeksgebied is gelegen op een gunstige landschappelijke locatie. Het terrein bevindt zich op een hoogte tussen 9,4 en 9,5 m TAW en helt licht af naar het noorden toe, naar de Dorpsloop. Het onderzoeksgebied bevindt zich op ruimer landschappelijk vlak in een gradiëntzone van een lager gelegen gebied ter hoogte van de Dorpsloop naar een hoger gelegen rug, aan de rand van de vallei van de Zenne. De bebouwing op het terrein gaat zeker terug tot het begin van de 18de eeuw. Sporen gerelateerd aan deze historische bebouwing, gekend van historische kaarten, zijn mogelijk aanwezig binnen het onderzoeksgebied. De gekende archeologische waarden in de omgeving zijn reeds op enige afstand van het onderzoeksgebied gelegen. Ze bieden daarom weinig informatie omtrent het archeologisch potentieel van het terrein. De landschappelijke en historische informatie geven wel aan dat het terrein archeologisch potentieel kent. Gezien de vele bebouwing en verharding van het terrein op heden en in het verleden lijkt de kans wel klein dat steentijd artefactensites nog in situ bewaard zullen zijn. Gezien het hoge archeologische potentieel van het onderzoeksgebied, met name ten aanzien van de historische bebouwing, is verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

Administratieve gegevens

Naam en adres initiatiefnemer: Smarthome nv, Vlaanderenstraat 105, 1800 Vilvoorde

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Hombeek, Bankstraat, Kriekerijveld

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

154679, 189182

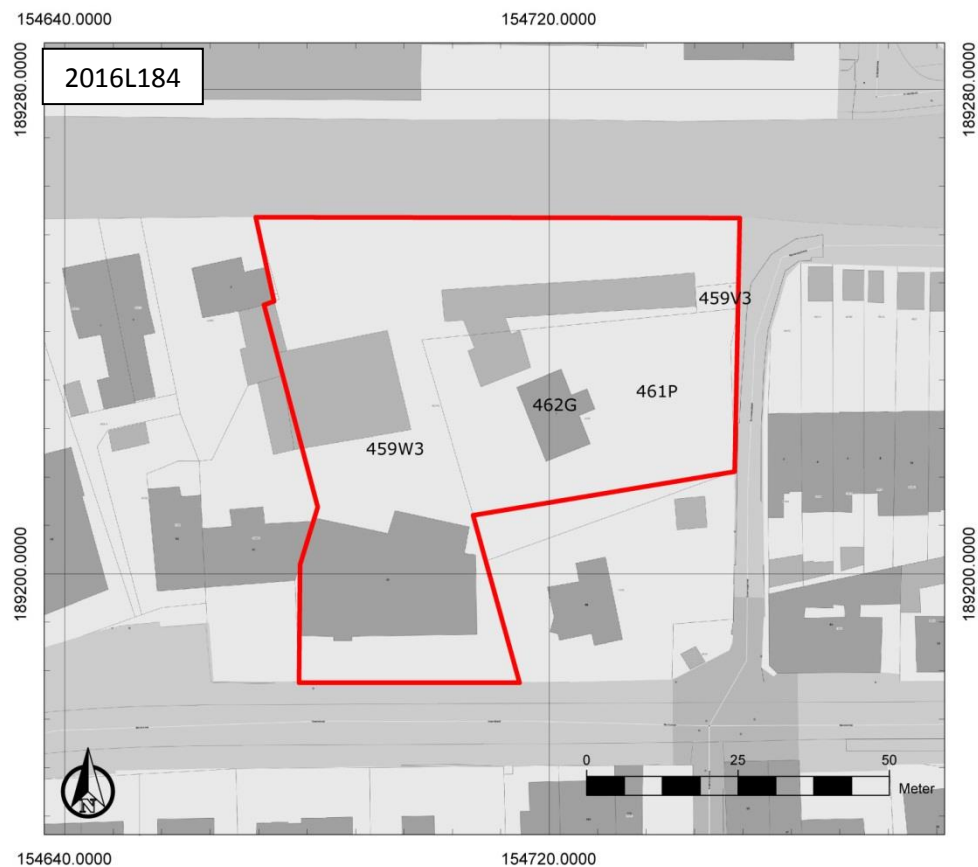
154715, 189182

154751, 189259

154672, 189259

Kadastrale percelen: Hombeek, Afdeling 5, sectie A, nummers 459v3, 459w3, 461p, 462g

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

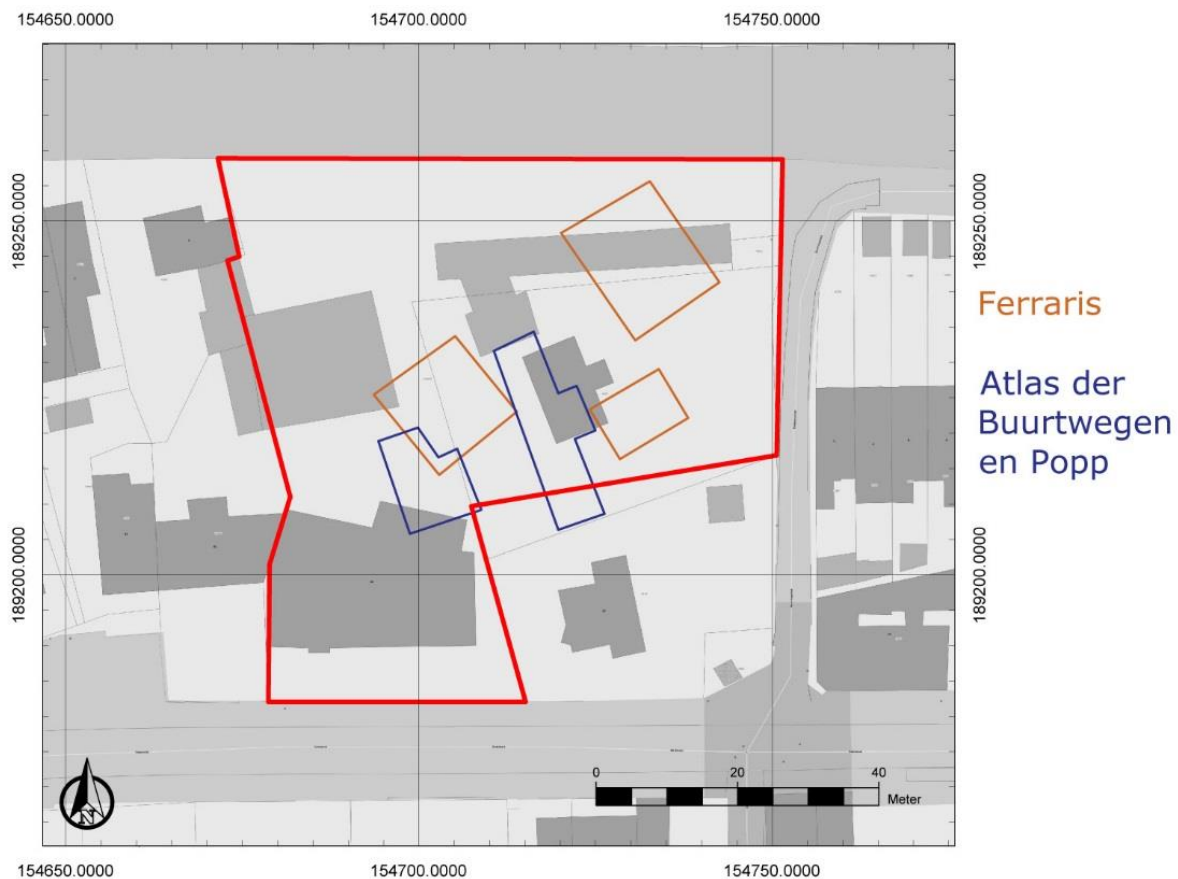
Aanleiding van het vooronderzoek

Zie 2.3.2 in het verslag van resultaten.

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

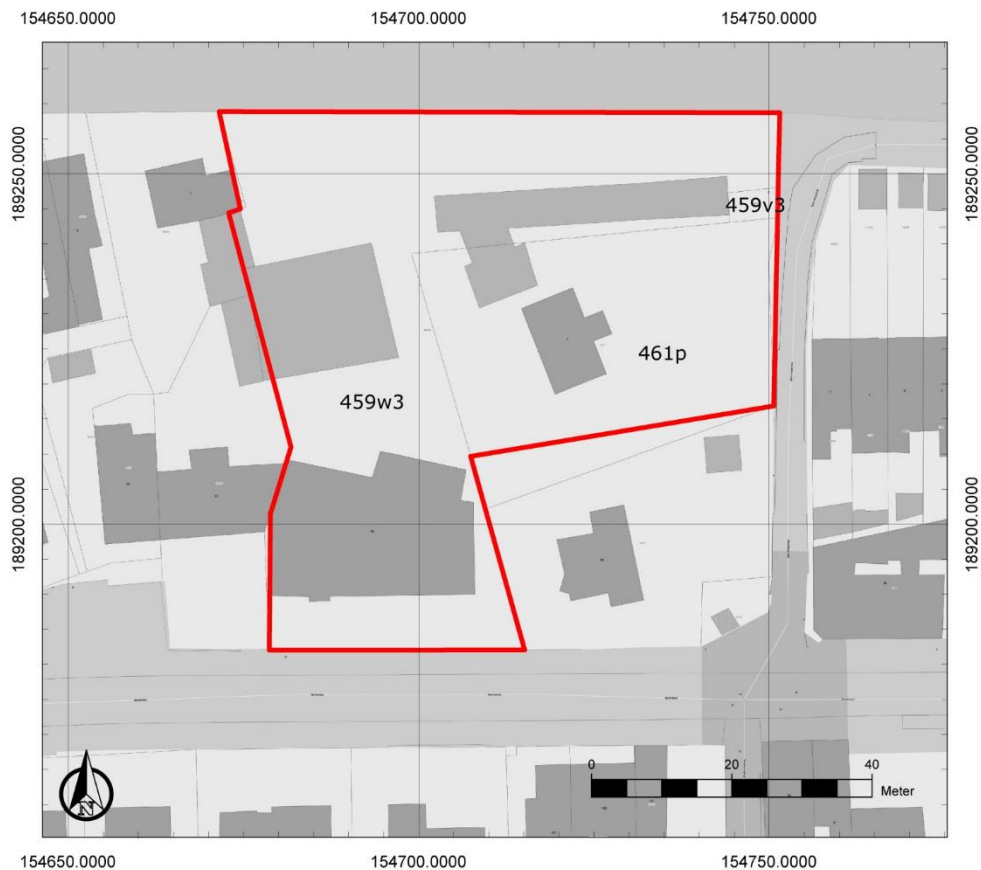
Landschappelijk is het terrein op een gunstige locatie gelegen, waardoor het archeologisch potentieel heeft. Het terrein bevindt zich in een gradiëntzone van een lager gelegen gebied ter hoogte van de Dorpsloop naar een hoger gelegen rug, die te situeren is aan de rand van de vallei van de Zenne. De dorpskernen van Heffen, Leest en Hombeek situeren zich bovenaan deze droge helling.

Het onderzoeksgebied bevindt zich ten westen van de historische dorpskern van Hombeek. De oorsprong van Hombeek wordt op basis van etymologie in de vroege middeleeuwen geplaatst. Na 1100 wordt de naam "Hombeek" in diverse varianten schriftelijk teruggevonden. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied bevindt zich de Sint-Martinuskerk (CAI ID 103404). De kerk werd in de 17de eeuw grondig hernieuwd. De oorsprong van de kerk zou reeds teruggaan tot de 9de eeuw. Het was de villa-hofkerk bij het hof Wolfsputte. Rond de Kerk kwamen sporen van begraving aan het licht die mogelijk rond 1900 te dateren zijn. Ter hoogte van het Dorpsplein, ten zuiden van de kerk, werden de resten van de Pastorie vastgesteld, evenals van een telefoonlijn uit de Eerste Wereldoorlog. Andere gekende archeologische waarden in de omgeving zijn te dateren in de nieuwe tijd. Een vierkante houten waterput (CAI ID 102258) is mogelijk te dateren in de Romeinse tijd.

Figuur 2: Syntheseplan

Een kaart uit 1700 geeft vermoedelijk reeds bebouwing aan binnen het onderzoeksgebied. Het terrein is te situeren aan een kruising van wegen, die uitgeven op een driehoekig plein. Binnen het onderzoeksgebied zijn op de zgn. Ferrariskaart drie bouwvolumes te zien. De straat waar het onderzoeksgebied aan grenst wordt de Kattestraat genoemd. De Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879), geven een gelijkaardig beeld weer. Opnieuw is bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Het betreft nu twee gebouwen, die centraal gelegen zijn (Figuur 2).

Figuur 3: Afbakening onderzoekszone voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doelstelling van een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied onder de aanwezige verharding en op welke diepte, om een inschatting te kunnen maken van de versturende impact van de geplande werken. Verder dient het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraken te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied en over het potentieel op kennisvermeerdering.

Kunnen de gegevens uit het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem bijkomende informatie aanleveren die toelaten de hypothesen gebaseerd op het bureauonderzoek bevestigen, verfijnen of bij te sturen op vlak van opbouw van de ondergrond, aanwezigheid van intacte bodems, verstoring van de oorspronkelijke bodem, verwachte periodes en aard van de site bijvoorbeeld?

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?
- Waar ligt/lag de hoogste grondwaterspiegel?
- Zijn er nog intacte bodems aanwezig?
- In hoeverre is de oorspronkelijke bodem (sub)recent verstoord?
- Zijn archeologische sporen aanwezig binnen het onderzoeksgebied en zo ja, wat is de precieze afbakening ervan in de ruimte en in de tijd?
- Zijn archeologische sporen te relateren aan de bebouwing die te zien is op historische kaarten?
- Wat is het type vindplaats (bewoning, begraving, ...), aanwezig binnen het onderzoeksgebied?

- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische sporen?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen materiële cultuur?
- Wat is de potentiële kenniswinst van een eventuele opgraving?
- Is er mogelijkheid tot behoud *in situ* en zijn er eventuele maatregelen nodig om aan het behoudsprincipe te voldoen?
- Indien behoud *in situ* van het archeologisch erfgoed onmogelijk of onwenselijk is in het kader van de geplande bodemingrepen: kan een afbakening gemaakt worden van bepaalde delen van het terrein die voorafgaand aan de werkzaamheden moeten onderzocht worden?

Onderzoeksmethode

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

1° is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein?

2° is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?

3° is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?

4° is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd, verhard of begroeid is. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem in te schatten, maar de kans is groot dat deze onderzoeksmethode geen sluitend antwoord kan bieden op de graad van verstoring. Plaatselijk zijn immers verstoringen te verwachten, gerelateerd aan de aanwezige bebouwing.

Gezien de vele bebouwing en verharding van het terrein op heden en in het verleden lijkt de kans wel klein dat steentijd artefactensites nog *in situ* bewaard zullen zijn. Daarom is het potentieel op kennisvermeerdering in geval van bijvoorbeeld een verkennend of een waarderend booronderzoek te laag om de uitvoering ervan te verantwoorden.

Tot slot is de uitvoering van een proefsleuvenonderzoek wel interessant om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied nog relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

De onderzoekszone beslaat steeds de oppervlakte van ca. 4405 m², zoals die afgebakend is op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (Figuur 3).

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van elk assessment beantwoord zijn.

Onderzoekstechnieken

De geplande bodemingrepen hebben een verschillende verstoringsdiepte. Het appartementsgebouw wordt onderkelder tot op een diepte van ca. 3 m. De woningen kennen een verstoringsdiepte van 50 cm à 1 m. Verder wordt onder meer ook de aanleg van weginfrastructuur, nutsleidingen en omgevingsaanleg voorzien. De precieze verstoringsdiepte ligt nog niet voor alle geplande bodemingrepen vast. Verder dient in het kader van de geplande werken rekening gehouden te worden met de invloed van compactie. Daarom dient het bodemarchief onderzocht te worden totdat alle aardkundige eenheden onderzocht zijn waarin archeologische sites in primaire positie kunnen voorkomen, die relevant zijn voor de vraagstellingen van het onderzoek.

Proefsleuven

Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk van toepassing. Er is sprake van een site zonder complexe verticale stratigrafie. Door middel van proefsleuven en kijkvensters wordt 12,5% van het terrein onderzocht, aan de hand van proefsleuven van 2 m breed, die op maximaal 15 m van elkaar liggen (van middelpunt tot middelpunt). Door middel van proefsleuven dient minimaal 10% van het onderzoeksgebied onderzocht te worden. Kijkvensters worden aangelegd over een oppervlakte van 2,5% van het onderzoeksgebied. De inplanting van kijkvensters wordt bepaald tijdens het veldwerk, in functie van nader onderzoek van aangetroffen archeologische sporen. De kijkvensters en/of dwarsleuven moeten voldoende groot zijn om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. De proefsleuven worden aangelegd op het bovenste archeologische niveau waarop sporen te zien zijn. Indien dit niveau zich hoger bevindt dan de ongeroerde moederbodem dient aan de hand van profielputten nagegaan te worden wat de diepte van de ongeroerde moederbodem is. Indien dit niet mogelijk is omdat dan te veel schade aan het bodemarchief veroorzaakt wordt, dient geboord te worden om de diepte van de ongeroerde moederbodem te bepalen.

Figuur 4: Inplanting van de proefsleuven (blauw)

Inplanting en oriëntatie van de proefsleuven:

- De proefsleuven worden haaks op de topografie geplaatst, zodat de oorspronkelijke topografie zo goed als mogelijk gevolgd kan worden.
- Er wordt rekening gehouden met perceelsgrenzen, zodat een groot deel van de proefsleuf niet wordt ingenomen door een gracht.

- Er wordt rekening gehouden met de historische bebouwing die we kennen van historische kaarten. De sleuven worden zo aangelegd dat deze historische bebouwing onderzocht kan worden.

Indien buiten antropogene of natuurlijke sporen onverwacht lithische vondsten of andere vondsten uit de steentijd worden aangetroffen binnen de sleuven of de kijkvensters, worden deze vondsten driedimensionaal ingemeten. Nog tijdens het veldwerk wordt het materiaal aan een deskundige voorgelegd voor onderzoek, zodat een verdere terreinwaardering kan uitgevoerd worden. Indien nodig worden bijkomende referentieprofielen aangelegd en geregistreerd. Indien kleine lithische vondsten (kleiner dan 1 cm) worden aangetroffen in sporen, wordt het spoor in bulk ingezameld en naderhand uitgezeefd op maaswijdte van maximum 2 mm.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Op dit moment zijn geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.